ФИФЫ ФЫМЫГЪЭПУД, ФИ ІЕЙ ФЫМЫГЪЭПШКІУ

АДЫГЕ ХАБЗЭ

АДЫГСКОЕ СЛОВО

КЪБР-м И ПАРЛАМЕНТЫМРЭ ПРАВИТЕЛЬСТВЭМРЭ Я ГАЗЕТ ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КБР

1924 ГЪЭМ И МЭКЪУАУЗГЪУЭ МАЗЭМ И 1 ЛЬАНДЗРЭ КЫДДОКІ

№133 (21.041) ● 2007 гъэм бадзэуэгъуэм (июлым) и 12, махуэку ● Тхъэмахуэм тхуэ къыддокІ ● И уасэр соми 3-щ ● adyghe@mail.ru adyghepsale.ru

КІэрэф М.Къ. фІыщІэ хуэщІыным и Іуэхукіэ

Къэбэрдей-Балкъэр Республикэм и Президентым и Унафэ

2007 гъэм бадзэуэгъуэм и 10-м *№42-РП*

ЩІэныгъэм зегъэужьыным къаруушуэ зэрырихьэлІам икІи егъэджэныгъэм и Іэнатіэм екъулІэныгъэ хлъу зэрыщІалажьэм папщІэ фІыщІэ хуэщІын **КІэрэф Майе Къамболэт и ихъум** - биологие щІэныгъэхэм я доктороу, профессоры, «Бэрбэч Хь.М. и цІэр зезыхьэ Къэбэрдей-Балкъэр къэрал университет» ІэщІагъэ нэхъыщхьэ щрагъэгъуэт къэрал еджапІэм биологиемкІэ и факультетым генетикэмкІэ и кафедрэм и унафэщІым.

Къэбэрдей-Балкъэр Республикэм и Президент КЪАНОКЪУЭ Арсен

Иджыблагъэ КъБР-м и Парламентым и Унэм щекІуэкІащ ЩІыуэпсэ къэгъэсэбэпныкІэ комитетым къыхэзыгъэпэща «стІол хьурей». Абы и лэжьыгъэм хэтащ КъБР-м и Парламентым и ТхьэмадэБечерокъ Ислам, абы и кІуэдзэхэу Федченкэ Людмилэ, Бозий Натбий, я зыныкъуэ министерствохэм я лІыкІуэхэр, районыкІэ администрацІэхэм я унафэщІхэм я кІуэдзэхэр.

Зыужьныгъэр я пльапІэу

КЪЭБЭРДЕЙ-Балкъэр Республикэм и потребительскэ, мэкъумэщ кооперацІэм зегъэужьыныкІэ щыІэ хэкІыпІэхэм я гъэпсыкІэ зыужьыныкІэ щыІэ хэкІыпІэхэм я ІуэрыІуатэ тепсэльыхьащ ЩІыуэпсэр къэгъэсэбэпныкІэ аграрнэ политикэмкІэ комитетым и унафэщІым и кІуэдзэ **Мэремыкъуэ Сэфарбий.**

Кооператив зэщІэхьеенныгъэм Къэбэрдей-Балкъэр Республикэм лъабжьэ бидзэ ящІи ёзым и хабзэ щхьэхуэхэм щІэжащ. Мы зэманым республикэм и цІыху минп 100 хуэдиз кооперацІэ лІэужьыгъуэ зэхуэмыдэхэм зэтщ. Псори зэхэту мэкъумэш хозяйствэ кооперативхэ зэгухьэныгъэ зэмылІэужьыгъуэу 28-рэ иІэщ.

Мэремыкъуэм и къэпсэльэныгъэм къыззэрихьэщамкІэ, 2006 гъэм республикэм гъавэу къыщырахьэлІам и процент 72-р, сэхуэну процент 75,4-р мэкъумэш кооперативхэм ягъэхьэзыращ, Іэщ гъэхуэн Іэнатіэм шэуэ процент 92,2-р, лыуэ - 82,4-р щахуоуэ.

Мы зэманым «Къэбэрдей-Балкъэр потребсоюзым» ерыскьыпхьэхэр зыгъэхьэзыр, зэхэгъэкІуэкІ Іуэхущапсэ 340-рэ иІэщ.

Абы жилащ нэгьабэ и апхуэдэ зэманым елытауэ мы гъэм и апэ ильэс ныкъуэм псэупІэу хуэдэ зыРэ ныкъуэкІэ нэхъыбэ зэрыщащІар.

КъБР-м и Президентымрэ Правительствэмрэ я пресс-Іуэхущ Іапі э.

Анзор. Абы жилащ 90 гъэхэм ирагъэкІуэкІа экономикэ, щІы реформэхэр зыхуэгъэзащІэ щытар мэкъумэш Іуэхущапі э инхэр фермэ щхьэхуэу е хозяйствэ нэхъ щІыкІуурэ зэрыгъэкІынкІэ зэрыарар. Апхуэдэ Іуэху бгъэдыхьэкІэм, псом янэраеуэ, зыхуэшар предприятэхэр хэкІуэдэжынырщ. Щыуагъэр кьагурыІуэжа нэужь, ахэр зохагъэхьэжьыным зэманри мылькууи трагъэкІуэдар мащІэкъым.

Мы зэманым къэралми республикэми лэжьыгъэшхуэ щокІуэкІ мэкъумэш Іэнатіэр кьэІэтыжьыным хуэунэтІащ. «АПК-м зегъэужьын» льэпкъ проектым и фІыгъэкІэ, мэкъумэш хозяйствэмкІэ кооперативхэм инвестицэ кредитхэм пэкІуэу ятыж процент бжьыгъэм текІуадэм и ныкъуэр ирыратэжьуэжьи папщІэ къэралым федеральнэ бюджетым къыхэкІыу субсидиехэр кьахуеутІыпщ. Илъэс кІуэм «Агро-Стимул» Іуэхущ Іапі э апхуэдэ субсидиеу сом мин 237,9-рэ къыІэрихьащ, мы къызэрытым сом мин 26,7-рэ къыхуахутІыпщащ.

Мы зэманым УФ-м Мэкъумэш хозяйствэмкІэ и министерствэм потребительскэ кооператив эм зэрызэригъэуІуэкІыну, зэрызэригъэубгъуэ программэхэр зэхилъхьащ. А Іуэхум трагъэкІуэдэну «Урысеймэкъумэшбанк» ОАО-м кредиту сом мелуан 15 къарет.

Мэкъумэш хозяйствэм елэжьхэр зыІууэ гуГуеуэкъэм ящыщщ кредит Іуэхур тэмэму зэтеублагъэ зэрремыкІуэкІыр. Апхуэдэу кьыІах ахьшэм и пІэкІэ щэсыпІэу ирагъэувэн мыльку зэрабгъэдэмыльным, щыхьэту ягъэувыну хэхъуэхуэ зэІэ зэІуихыу зэрыкІуэ. Іуэхур кьелъахьэ. Ауэ ар къэзыІуихьфхэри зыІууэ гугъуехьхэм ящыщщ зыхуэей документхэр гъэхъэзырыным, ахьшэр кьаІэрыхьэным мазэ-мазитІым нэс зэрыстекІуадэр.

Адэкіэ Хьэпащ Іэм жилащ АПК-м зыщрихьэлІэ гугъуехьэр, ахэр зэфІэхьныжьмкІэ зэкІыпІэ зэхуэмыдэхэр кьыщыгъэльэгъуа газет кьыщагъэкІыну зэрамурадыр.

Абыхэм жалаХэм дыщІагъэжьу, езыхэм я Іуэху епльыкІэхэр кьагъэльагъуэу зэІущІэм кьыщыпсэльащ КъБР-м Экономикэ зыужьныгъэмрэ сатумкІэ и министерствэм и департаментым и унафэщІ **Хьэщэл Славэ**, «Къэбэрдей-Балкъэр потребсоюз» Іуэхущ Іапі э и тхъэмадэ **Къэнэмэт Башир,** АПК-м и лэжьакІуэхэм я профсоюзым и рескомым и унафэщІ **Беслъэней Чэмал,** Мэкъумэш хозяйствэмкІэ Къэбэрдей-Балкъэр щІэныгъэ-къэхутакІуэ институтым и директор **Мэремыкъуэ Арсен**, Шэрэдж район администрацІэм и унафэщІым и кІуэдзэ **Бэрэтокъ Хьэсэн** сымэ.

- Іуэхур тэмэму зэфІэхэ хуэныр нэхъыбэу зэлъытар ахъшэрэкьым, атІэ лэжьыгъэр кьыдэзыІуэрэ зэряхьурэ, - жилащ Бечелов Илъес. - Кьапщтэмэ, сыт дэ хамэ кьэрал кьыщыщІагъэкІ хьэпшыпхэр и уаситкІэ къэтщэхун щІыхуейр? Аэр ди деж щытуэмыгъэхьэзырыжьыну ара? Апхуэдизу дыщцэхэзын хьэмэрэ лажьэкІэ дымыщІэу ара? А упщІэхэм я жэуапыр кьэдгъэтмэ, мэкъумэш хозяйствэм зыужьыныгъэхэр щыдинІэнщ.

ЩХЬЭЩЭМЫЩІ Иэз.

● Зэлущ Іэхэр

Щалэхэр дуухцІнкІэщ зэращэкур

УРЫСЕЙМ и Правительствэм и Унафэщ Іым и апэ къуэдзэ Медведев Дмитрий къэралым и щІалэныгъэм я Іэтащхьэхэр кьыхуриджащ псэупІэ гнэхэр зытращІыхьыну щІы Іыхьэхэр Іулъхьэкіэ зэрагъушм кІэ иратыну, апхуэдэ щІы Іыхьэхэр аукционхэм щащІну. «А Іулъхьэ хэхьнІэр икІащІыпІэкІэ гъэкІуэдын хуейщ, кьытегъэззэкьпІэ имыІэу», - жилащ вице-премьерым бадзэуэгъуэм и 11-м федерацІэм и субъектхэм щІалэныгъэм я унафэщІэхэм селекторкІэ кьащецапсалъэм. Ипщэ федеральнэ округым щІыу мы псалъэмакьым хэтащ УФ-м и Президентым и лІыкІуэу Ипщэ федеральнэ округым щІыІэ Козак Дмитрий, Кьэбэрдей-Балкъэр Республикэм и Президент Кьанокъуэ Арсен, Волгоград областым и губернатор Макеютэ Николай сымэ.

Мы зэІущІэм щекІуэкІа псалъэмакьэр нэхъыбэу зытеуихуэу щытар УФ-м и Кьэрал Думэм иджыблагъэ Кьалэпуэу кодексым хилъхьа зэхъуэкІыныгъэхэрщ. Ахэр хэуынэтІащ капитальнэ зухуэныгъэм и кьэрал проект документацІэм и экспертизэр зэрырагъэкІуэкІ хабзэр егъэфІэкІуэным. Ауэ, кьыззрыщІэкІамкІэ, а Іуэхум хуэмыхьэзыр щІыналъэхэр щыІэщ. Языныкьуэхэм идкьыри экспертизэр зэрырагъэкІуэкІыну хабзэхэр Росстройм щыпхэгъэкІакъым.

ПсэупІэхэр яухуэну хуит зэращІ тхыльхэр зэратым и гугъу щищІым, УФ-м и Правительствэм и Унафэщ Іым и апэ къуэдзэм Ипщэ федеральнэ округым щищу псалъэмакьым хэтахэм гу лъагирэтащ мы Іуэхум нафдзэгубдзапльэу зэрыхущытыпхэм.

Абы жилащ нэгьабэ и апхуэдэ зэманым елытауэ мы гъэм и апэ ильэс ныкъуэм псэупІэу хуэдэ зыРэ ныкъуэкІэ нэхъыбэ зэрыщащІар.

КъБР-м и Президентымрэ Правительствэмрэ я пресс-Іуэхущ Іапі э.

● Правительствэ телеграммэ

Адыгэ Республикэ, Мейкъуапэ къалэ Республикэм и Президент Тхъэкіэтлъшынэ А.Кі. деж

ПщІэ зыхуэсщІ Асльэнджэрий КІыгІэ и къуэ!

Си гуапэу сынохъуэхъу уи гъащІэм и Іыхьэ дзажьэкІэ - илъэс хъщІ уэзрырикъумкІэ. Уэ къыщэбнэкІа гъащІэ гъэугъанэр псэемыблэжу Іуэ хум пэрытынымкІэ, Хэкум хуэлэжьэнымкІэ щапхъэ гъуэзэджэщ. Уи юбилей лъапІэм урихьэлІащ уи зэфІэкІхэм заужьауэ, уи къару илъыгъуэу, къэрал, политикэ лэжьакІуэ цІэрыІуэ ухъуауэ.

А махуэм ирихьэлІэу сынохъуэхъу узыншагъэ быдэ, ехъулІэныгъэ уиІэну, Адыгэ Республикэм, ди Хэкум фІыгъуэ кьаухэпхуэ идкьыри илъэс куэдкІэ улэжьэну.

ПщІэ къыпхуэзыщІ Къэбэрдей-Балкъэр Республикэм и Президент КЪАНОКЪУЭ Арсен

ТхъэкІушынэ Асльэнджэрийрэ Кьанокъуэ Арсенрэ.

Адыгэ Республикэм и Президент Тхъэкіэтлъшынэ Асльэнджэрий и махуэм хуэдгъэхъэзыра тхыгъэхэм фыкъыщедджэ 3-нэ напэкІуэцІым.

Лъэпкъ гъуэгуанэ зыгъэбжьыфІэ Тхъэкіэтлъшынэ Михаил

● Хъуэжу

Нобэ и ныбжьыр илъэс 80 ирокъу УФ-м щыхьэ зиІэ и сурэтыщІ, КъБР-м гъуэгуанэмкІэ щыхьэ зиІэ и лэжьакІуэ, скульптор Тхъэкіэтлъшынэ Михаил.

АР ТЭРЧ районым хьэхэ Арыкъ (Борыкъуэй) къуажэм 1927 гъэм къыщыдэхуащ, Ростов къалэм дэт художественнэ училищэр 1953 гъэм къыхуащ, Урысеймрэ Сурэтыщ Іхэм я союзым 1960 гъэ лъандэрэ хэтщ.

Зэрысабийрэ дзэныхьэ Іэщ Іагъэр щыхьэІэрингъэхьа ящІ. Іыхьэнэхэм щегъэжьауэ Іуэхьэкіымашэм и зэфІэкІ щигъэльэгъуащ щыналъэ, урысейпсо выставкэ зэмыліужьныгъуэ куэдым, и Іэдакъэщ Іэкіэр мыз-мытІэу Налшык щагъэльэгъуащ. Абы ищІа скульптурэр, фэеплъ композиц Іэхэр, ди къалащ Іыхьэм и мызакъуэу, республикэм и адрей къалэхэмрэ къуажэхэмрэ дэтщ. Псальэм папщІэ, Тхъэкіымашэм и Іэдакъэщ Іэкі гъуэгуанэхэм щыщщ Щоджэнщ Іыкіу Алий и фэеплъыр, абы и цІэр зезыхьэ Адыгэ драмтеатрым и унэм деж щытыр.

Тхъэкіымашэ Михаил гъуэгуанэ Іэнатіэм къыдэкІуэу жылагъуэ Іэжьыгъэри жьыджэру ирихьэкІащ, ар КъБР-м и Суурэтыщ Іэхэм я союзым и унафэщІ. Напшк къалэ Советым и депутату щытащ.

Къыщалъхуа махуэм гъуэгуанэ Іэнатіэм къыдэкІуэу жылагъуэ Іэжьыгъэри жьыджэру ирихьэкІащ, ар КъБР-м и Суурэтыщ Іэхэм я союзым и унафэщІ. Напшк къалэ Советым и депутату щытащ.

Къыщалъхуа махуэм зэрыгуГэр. Апхуэдэу Нэгуфэ Щорэ и фэеплъыр щІынымкІэ ирагъэкІуэкІ эпсеэмри и лэжьыгъэ зэрыхилъхьным хуопІащІэ.

УФ-м и Суурэтыщ Іхэм я союзым, ди гъунэгъу республикэхэм, нэгуэгущІ щыналъэхэм кьаныІу мы махуэхэм хъуэжу телеграммэ куэд къыщыІэрыхьэ Тхъэкіымашэ Михаил «Адыгэ псальэ» газетым и редакцІэм къыбгъдэкІыну дохъуэжу. Уи мурадхэр хъуэхуЛІэу, иджыпсту уиІэ узышагъэмрэ гукъыдэжымрэ хэмыщІу Тхьэм уигъэсэу!

НЫБЭЖЬ Танэ.

● Щэнхабзэ

Зыхуэдгъахьэр

Къэбэрдей-Балкъэрыр Урысейм дамэгъу зыщрихьэлІ илъэс 450-рэ зэрырикъуэ щагъэлъапІэну махуэшхуэм республикэм и къалдэхэмрэ къуажэхэмрэ ежьажьэхэу зыхуагъэхьэзыр.

ЩЭНХАБЗЭМКІэ районым къудамэхэм абы пыщІа Іуэхуэхэр къызэрыщыІэрагъэпэщ, мы льэхьэнэм ирихьэлІэу эфІагъэкІэхэм дыщІэуэпщІэу.

Щэрэдж районым администрацІэм щэнхабзэмкІэ и кьудамэм и унафэщІ Казиев Рэмэзан дыщепсэльыдІэм, и гуапэу кьыддагъэщащ я хьыбарэмкІэ.

Щэнхабзэмкі э кьудамэм кьафэмрэ уэрэдымкІэ и самодеятельнэ гупым, хабзэ зэрыхъуам тету, гъэмахуэ хьупІэхэм щылажьэ бригадэхэр кьэзекІухь, пшыхь дахэхэр, концертхэр кьыхэрегъэпэщ.

Махуэ блэкІахэм абыхэм зыкъыщагъэлъэгъуащ Гуэл щхьэантІэхэм, Кьарэ-Су щыІэ зыгъэпсэхупІэхэм, Тэрч, Прохладнэ районхэм концерт ящІу кІуэну загъэхьэзыр. Гуапым и мурадщ Іуащхьэмахуэ лъапэ зыщыгъэпсэху сабийхэм я пащхь зыкъыщигъэлъэгъуэну.

Ди республикэм Іэтауэ игъэлъапІэну махуэщхуэм ирихьэлІэу Щэрэдж районым и къудамэм и лэжьакІуэхэм я къудамэм и Іуащхьэмахуэ лъапэ зыщыгъэпсэху сабийхэм я пащхь зыкъыщигъэлъэгъуэну.

ТЕМЫР Лаш.

● Зэ Іущ Іэхэр

Зэгурыіуэ зэхуэдэр

Триполи щыізэпсэльащ Кадафи Муамар и щІэр зезыхьэ псапащІэ фондым щыщхэмрэ Европэм и лІыкІуэхэмрэ.

Іуэхур зытещІыкІыар щІэпхьажьагъэ хьэпІэ дыдэ зэрарезъжьамкІэ ягъэкъуаншэу укІкІэ зи суд ящІа дохутырэхэр кьегъэльпІэщІ. Болгар медицинэ хьэкьалуэ нэхьащІэхэм Пакистаным щыщ профессорыр я пашэу Ливием и сабий 400-м нэсым инфекцІэ уз щынагъуэр ирагъэуэ-лІауэ трапльхъэ. Сымаджэ хъуэхэм щыщу 56-р лІащ. Мыпхуэдэхэм Ливием щыщІэхъь хабзэкъым. Абы и судым кьищта унафэри зэзыхъуэкІыфынур кьаралым и Іэтащ Іхэ Каддафи Муамар и деж щыІэ совет нэхъыщхьэщ, нэхъ щхьэтеу жыпІэмэ, езырщ, АтІэ екІуэкІа зэпсальэныгъэхэм кьагъэльэгъуащ пльэныкъуэхэр зэгурыІуэным гъунэгъу зэрыхуэхъуар. Езы медицинэ гъэкІыІуэхэм тхъэ щалуэж ІейгурэрямкІэжьауэ щІэныгъэ ящІ псори кьызыхэлар фІейр арауэ.

«Мэждхьэ плъыжьым» и деж

Исламабад къыззрыратыкІамкІэ, «Мэждхьэ плъыжьым» зыщыгъэпсэльэ бом ебевикэм идкьыри гъэрыпІэм иту яІыгъэщ щІыхубзу, сабийуэ 150-м щІигъ.

Езы щІыпІэм зэхэуэхэр дыгуэуси щекІуэкІащ. Пакистаным и властхэм я хьыбарым кьыхощ аргуэру 3 яуку іагъэ, зэхуэуэхэм зэрыщІидзэрэ псори зэхэту зэстремист 70-м щІигъу хэкІуэдащ.

Лэжьыгъэшхуэ

УФ-м Федерацэмкі э и Совет тым дыгъуасэ лэжьыгъэшхуэ зэфІигъэкІащ.

Ар хэпІэщ Іуэху зэмылІэужьыгъуэ хуэд дыдэм. Абыхэм ящІщу нэхъыщхьэт илъэсиц къэкІуэнум и Іыгъ. Сенаторхэр зрамыльэфыкъуэ къаралым и финансхэмрэ зэрыщІэщхьэм арэзы техъуащ.

Леппер щІогъуэж

Польшэм и вице-премьер Леппер Андзей и къуэпкъым ящІ. «Іыгъонэ, ар зи пашэ «Зыхъумэжьныгъэ» партиер коалицэм къыхэкІынукъым.

Араци, къэралым хэхьныгъэщІэхэр щІыщІагъэкІыжьхэм щхьэусыгъуэ щыІэжькъым. Леппер жеІэ щІы Іуэхуэр кьиІэсэбэпурэ мыльку зэрильэфэлІа хуэдэу зэрагъэкъуэншаэр зэрыщІцІыр сэтей къамыщІауэ мыурыІэну. Премьер-министр Качински Ярослав арэзы хуэдэщ: правительствэр щытыкІэ гугъум кьиІащ. Ауэ коалицэм хэтхэр зэкІэщІэкІныныкІэ щыІэ шынагъуэр идкьыри кІэздыжьакъым. Леппер нэхъапэм хуэдэу идарэм США-м и ПРО-хэр Польшэм и щІыналъэм кьрашІу. Абы кьегъуэ щІыхуэр а Іуэхум зэрыбгъэдыхьэр сэтей кьащІэ папщІэ зэгъэкъуэнкІэ референдум ирагъэкІуэкІын хуейуэ.

Іэзэ пэтми...

США-м и Флориде штатым нахьапІышагъэ кьыщыхъуэр Сэнфорд кьалэм и Іуэнэм кІуэхьлІатэ кьыщІохуэхащ.

Ар зезыгъэкІуэр Іэщ Іагъэлі Іэзэт, ауэ кьыхуэгъэтІысащ. Машинэм униц зэхикІыщ. Жылагъуэм щыщ ящІ, ешІэ кьхъухьлатэзэхуэр, абы кьыбгъурысар зэкІуэдащ.

(ИТАР-ТАСС).

Мы махуэхэм

Бадзэуэгъуэм и 12, *махуэку*

◆Мы махуэм (1943) Прохоровкэ (Белгород область) и деж щыхубэм и тхыдэм щынэхъ ин танк зэхэуэшхуэр щекІуэкІащ. Абы зэрихьэкІащ Етіуанэ дунейпсо зауэм и екІуэкІыкІэр.

◆Илъэс и пакІэ (2006) «Хезболлах» зэгухьэныгъэм хэт ливан боевикхэр а къэралымрэ Израилымрэ я гъунапкъэм Іут журт хъумапІэм теуащ икІи зауэлІитІ гъэру яубыдащ. Израилым абы и жэуапу зауэ Іуэхуэхэр зэхиублащ. Зэпэщ Іэныныгъэр екІуэкІащ мазэ 34-кІэ. Абы Ливаным и щыху 1287-рэ, Израилым и зауэлІэху 157-рэ хэкІыдащ.

◆Бадзэуэгъуэм и 12 - 17-хэм Мельбурн (Австралие) щекІуэкІынущ Нейрощ Іэныгъэхэмкі э 7-нэ дунейпсо конгрессыр.

◆Дыгъэр къыщІэкІащ сыхьэти 5-рэ дакъикъэ 35-м, къуэлъэжынущ сыхьэт 20-рэ дакъикъэ 50-м.

◆Махуэм и кІыхьагъщ сыхьэт 15-рэ дакъикъ 14-рэ.

Бадзэуэгъуэм и 13, *мэрем*

◆ Черногорие Республикэм и пІэлъэкъ гуфІэгъуэщ « кьаралІуэм и махуэщ.

◆Илъэси 125-рэ и пакІэ Москва, Петербург, Одессэ, Риг, Варшавэ къаухъумэ яІэ телефон станцэхэ кьыщызІуахащ.

◆Илъэс 70 и пакІэ (1937) кьалэжьащ УФ-м и къэрал, политикэ къэс кърашащ Ставрополь щІыналъэм. Соем къыхащІыкІ «биодобавкэхІэ» зэджэр нэгъуэщІ щІыпІэ кьыщацахуу мыхъуу, районым абы щелэжьыну предприятэ кьызэІухыныр игъуэу кьалъытэ ІэщІагъэлІэхэм. Псальэм папщІэ, «Новоиванское» цІыхубэ предприятэм соеХсэ иІэ щІыналъэ ба бзаджэ зыгъэхъу макъумэш хозяйствэхэм.

ЖАНХЪУЭТ Зуэз.

● Май куей

Ари зы хэкІыпІэ

«АПК-м зегъэужьын» лъапІэ проектым хэту сое (джэш лІэужьыгъуэщ) гъэкІыным Май куейр елэжьыну и мурадщ. Мы щыпІэр ситкІи ёоозэгъ а къэкІыгъэм, зытрасэн щІыри я куэдщ. Мы къэкІыгъэр езыр белок зыхэлъ шхыныгъуэу зэрыщытым и фІыгъэкІэ Іэщ Іам, джэджьаным ират Іуэсшхьэхэм куэду халъхьэ. Ар нобэм къэс кьрашащ Ставрополь щІыналъэм. Соем къыхащІыкІ «биодобавкэхІэ» зэджэр нэгъуэщІ щІыпІэ кьыщацахуу мыхъуу, районым абы щелэжьыну предприятэ кьызэІухыныр игъуэу кьалъытэ ІэщІагъэлІэхэм. Псальэм папщІэ, «Новоиванское» цІыхубэ предприятэм соеХсэ иІэ щІыналъэ ба бзаджэ зыгъэхъу макъумэш хозяйствэхэм.

Щэнхабзэмкі э кьудамэм кьафэмрэ уэрэдымкІэ и самодеятельнэ гупым, хабзэ зэрыхъуам тету, гъэмахуэ хьупІэхэм щылажьэ бригадэхэр кьэзекІухь, пшыхь дахэхэр, концертхэр кьыхэрегъэпэщ.

Махуэ блэкІахэм абыхэм зыкъыщагъэлъэгъуащ Гуэл щхьэантІэхэм, Кьарэ-Су щыІэ зыгъэпсэхупІэхэм, Тэрч, Прохладнэ районхэм концерт ящІу кІуэну загъэхьэзыр. Гуапым и мурадщ Іуащхьэмахуэ лъапэ зыщыгъэпсэху сабийхэм я пащхь зыкъыщигъэлъэгъуэну.

Ди республикэм Іэтауэ игъэлъапІэну махуэщхуэм ирихьэлІэу Щэрэдж районым и къудамэм и лэжьакІуэхэм я къудамэм и Іуащхьэмахуэ лъапэ зыщыгъэпсэху сабийхэм я пащхь зыкъыщигъэлъэгъуэну.

ТЕМЫР Лаш.

● Ди зэпыщІэныгъэхэр

Тут Заур Иорданым кьыкІа хъэщІэхэр и гъусэу.

Къэбэрдей-Балъкъэрым и хъыбар журнал щІэрыІуэм зэхуэхьэс

Дыгъуасэ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм кьеблагъэщ Иорданым кьыкІа ДыкІуэхэр. А къэралым кьыщыдэмІ «Сэтам» журнал щІэрыІуэм папщІэ абыхэм сурэт трахыныр ди республикэм и щІыпІэ дахэхэм, турнэмэ, тхыдэм, археологием, щэнхабзэм, спортым, егъэджэныгъэм епха хуэныкъуэхэм, апхуэдэуи абыхэм ятеухуа, экономикэ зыужьыныгъэм, инвестицІэ хэлъхьаныгъэхэм ехьэлІа хъыбархэр зэхуэхьэсыну.

ИОРДАНЫМ и пащтыхьым и унагъуэм и сурэтхэр, проектым и унафэщІ **Маркерн ан Зухьрабрэ** адыгэ щащІэ **Кьэрэгъул Зейнэрэ** тхьэмахуэкІэ республикэм щылэжьэну кьыригъэблагъащ КъБР-м Щэнхабзэмрэ хъыбарегъащІэ Іэнатіэхэмкі э и министерствэм. Щэнхабзэмрэ хъыбарегъащІэ Іэнатіэхэмкі э министр **Тут Заур,** абы и къуэдзэ **Джэрыджэ Арсен** сымэ хъыщІэхэр я гъуэгу «Адыгэ псальэ» газетым и редактор нэхъыщхьэ, Къэбэрдей Адыгэ Хасэм и тхьэмадэ ХьэфІыщ Іэ Мухьэмэд деж кьеблагъэри, зэрыщэжьэну жьыпхэр яубзыхуащ, я гупсысэхэмкІэ зэдзэгуащ. Ар къэдгъэсэбэпри, абыхэм я мурадхэм, кьрахьэжьа Іуэхуэм жэрдэмщІакІуэ хуэхъуэм тедгъэпсэлъыхьащ хъыщІэхэр.

Иорданым и пащтыхьым Хьусейн ипхъу Хьаирэ абы и щхьэгъусэ, Хьэрыш Эмират Зэгуэтхэм я вице-президент Мухьэмэд Щихьымрэ я жэрдэмкІэ кьежьащ гупыр.

- Мусыльмэн лъэпкъхэм я тхыдэр, щэнхабзэр, экономикэ щытыкІэр кьэзыгъэлъагъуэ кьыдэкІыгъуэм мыхьэнэщэу ирет пащтыхьыпхъу Хьаи, - жеІэ илъэс 25-рэ хьуауэ пащтыхь унагъуэм сурэттехьу щылажьэ Зухьрад. - Кьыдэкіыгъуэхэр щыналъэ зэхуэмыдэхэм ящыщу, абы кьыздэкІуэ Іуэхуэхэм я гъэпсыкІэ зэрыщІэщхьэм и щІыналъэ зэрыщІалажьэм папщІэ фІыщІэ хуэщІын **КІэрэф Майе Къамболэт и ихъум** - биологие щІэныгъэхэм я доктороу, профессоры, «Бэрбэч Хь.М. и цІэр зезыхьэ Къэбэрдей-Балкъэр къэрал университет» ІэщІагъэ нэхъыщхьэ щрагъэгъуэт къэрал еджапІэм биологиемкІэ и факультетым генетикэмкІэ и кафедрэм и унафэщІым.

Къэбэрдей-Балкъэр Республикэм и Президент КЪАНОКЪУЭ Арсен

● Фэеплъ

Гуапагъэр хьэлэлу игуэшырт

Махуэм дунейр и кІыхьагъыу кьыщыгтфІщІ кьэхъуэм, гъащІэр кІэщІыІуэщ, бетэмал!.

Иджыпсту хуэдэу сощІэж Брай Адэлбий республикэхэ тхъыль тедзэапІэм и редактору щытар, «Адыгэ псальэ» газетым и секретариатым щыхэтар, «Нур» сабий журналым щышІэжьаф - дапщэщи г ыапэт, щІыу щабэ нэмыкьафІэ т ри нэг ур эдУхэт. ФэрыщІыгъэншэт. Хьэлэлт икІи гумащІэт.

И тепльэмрэ и хьэл-щэнымрэ екІупст и творчествэри. Адэлбий и усыгъэхэр, расказэхэм, повестхэм хьІобылъагъуэ щІыхуфІэщ, гулыпітэ жаным, псэ кьабзагъэм я нэ щэнэхэр, щІыхьыкІобощ Іэщ Іам и Іэфіагъым, дызытет дунейм и дахагъэм хуэусэ макъамэхэр.

СфІэгъэщІэгъуэнщ мыри: Адэлбий и апэрей усыгъэхэр зэрыщІэзджьыкІэ ильэс Іэджэ дэкІами, сщымыгъупщауэ, зэман-зэманкІэ си гум кьыпольадэ абыхэм ящыщ гъэрхэр: «Лы-гъэ зиІэр щІыпІэм темыльыкІ», «Нугъащ Іэ анэ уэ укъэзылъхуам!», «Махуэ блэкІым екьыр ди гугъыгъуэр», «ГукъэкІыжьэр дыпсэ уху мылІэж», нэгъуэщІхэри.

Псэужатэмэ, Брай Адэлбий и ныбжьыр пщэдей ильэс блыщ ирикІунут. Езыр кьыт-хэмытыжми, фэеплъ тельыдж уэ кьытхуигъэнащ и тхыгъэ хьэлэмэтэхри, ахэр, усакІуэм и етІуанэ гъащІэу, ди льэпкъ литературэм хуэдэр-хуэдэр щыпсэунущ.

Адэлбий зыхуэдам, и Іэдакъэщ Іэкіэм, и хьэпсапІэу щытахэм теухуа тхыгъэхэр ди гъэзетым тетыну.

ТХЬЭМОКЪУЭ Барэсбий.

КъБР-м и Президентым и сайтым къыгъэхьа упщIэхэм я жэуапхэр

Къалэр псыкIэ къыззыгъэпэщ Iуэхущ1апIэр ядэIэпыкъунущ

«Ди унагьуэр зэрыбынийр дохъури, псори тынышIэ гьэпIкъ зыхэмыт зным дыщопсэу. Псы хуабж, канализаци, зыгъэпскIыпIи диIэкъым, ваннэ жыхуаIэм дыщIэ хъуэпсу араш. Гьэпкъ1кIэ зыныфку догьазэ ди псэукIэр зыгуэркIэ егъэфIкIуэным, псалъэм папщIэ, канализацэр кьещIэжьмэ, текIуэдэнымкIэ зыкъыгъщIэвгъэкъуну. Дэ абы ихьынчи хуэдиз ахьшэ дгъуэтынукъым».

Срыкьуэхэ я унагьуэр. *Налшык къалэ.*

Жэуап кърет Налшык къалэ округым и администрацэм и Iэтащ1ым и къалэнхэр зыгъэзащIэ **Хьэмгуокьу Л.Б.**

- Мы тхыгъэр къезыгъэхьаахэм я Iуэхур зэрыгугъур къиныгьэр, абыхэм защIигъэкъуэн папщIэ къалэм и «Водоканал» предприятэм пщIэншу игъэхъэзырап Осетинкэ хэрамым тет псэупIэ зэпхыгъэ №87-м къыдэкI канализацэм и проектыр. Хуэнгьэ-монтаж лъжьыгъэхэм ящынуц сом 31842-рэ, абы щыщу сом 12719-р ирахьэлIэнухэр къэщхэуным текIуэдэнущ. Езы муниципальнэ предприятэр ахьшэкIэ хуэмышIа пэтми, абы и пщIэ дилъхьажащ зыхуеину псори кIищэхуу канализацэр мы унэм щегъэжьауэ Суворовым и хэрамым ирикIуэ коллекторым нэс мыгувэу ишэну.

Ахъшэр - телефонкIэ

**«Сэ Налшык и «Спартакым» къыдэщIэхэм сащыщыр, ди командэм текIуэныгьэ нIэу екIуэкIыным техуэ фонд къыхэзгъэпэщыну сфIэфIкIыпи. Фэ абы ахъшэу тевгъэкIуэдар къэдри, ядмэ я дзэгуокIэр фIыуэ зыхъгьэу дэтхэнэми КъБР-м футболым зышIужьыр папщIэ къагъэсэбэпын ахъшэ гуэр къыхилъхьэнымкIэ Iэмал етыну хуейщ. Псоми дощIэ джэгуакIуэ Iэзэ дыдэхэр диныIэу Европэм и кубокхэр къыззырытхэмыкIынур, ауэ апхуэдэ футболистхэр икIуэ дIыпIэщ. Ахъшэ зэхэ тIтхъэн папщIэ жыпи телефонхэм я гуэр зэрыт системэр къыбгъэсэбэн хуэнущ. А щIыкIэм тету дэ тщыщ дэтхэнэми езым фIыуэ ильагьу командэм мазэм зэ дзIэпыкIуэ хуэзфIэкIыжынущ. Куэмандэм къыдэщIэхэм ящыщу нэхъ жыжьэру футболым зыщIэзыгъакъуэхэм, зэIуIэхэр щекIуэкIыным деж я щIэр кьиныIуэрэ, щыгъуэ тхыльхэр ептурэ, бгъэгущIуэ хъунущ. Апхуэдэу а Iуэхур зэтрагъэуцуэмэ, щхьэ къытесхьэркъым зы зэIуIэн бламыгъэкIыу кьекIуалIэ щыщ мин 20-м щыщ дэтхэнэри ди Президентым и щапхъэм зэрырикIуэнум икIи командэр къэралым и чемпионатым щытекIуэн папщIэ хуэфIэкI къыззрихьхьэнум».

Бэлагь А.А.

Жэуап кърет «Спартак-Налшык» футбол клубым и вице-президент **Быльмычэт А.Б.:**

- Командэм къыдэщIэхэм ящыщ кэудым клубым и лэжьакIуэхэм къыжраIэр ахъшэкIэ зыкъыщIагъэкъуэну зэрыхуейр. Клубым и унафэщIхэм зыбжанэрэ ягъэIуащ зэIуIэхэм зэрепльыну билетхэр, абонементхэр, клубым и дамыгъэхэр зытет хьэпшIэн зэмылIэужьыгъуэхэр жыджэру ящхэмэ, ар дэIэпыкъугъэ нэс зэрыхьэр. Ауэ Балагъ А.А. къыхихьхьар хъуну къыщIэкIынущ. Иджыпсту зэхахьэкI жыл телефонхэмкIэ операторхэр (Мегафон, Билайн, МТС) клубым и счетым ахъшэ гуэрхэр ящIэкIэ къэбгъэсэбэн зэрыхъуну щыкIэр, Командэм къыдэIэпыкIуну хуей дэтхэнэми SMS тхыгъэкIэ ахъшэ къыхихьхьэну зэтрагъэувэну я мурадщ. Абы папщIэ клубым и сайтым напэкIуэцI щхьхъуэ щыхэтынущ, ахъшэр къызэрыхьэр, ар къыхэзыIыхьар е абы и телефоным и номерыр къыщыдгъэльэгъуэнущ. Апхуэдэу сайтым къыщытрадзэнущ а ахъшэр къызэрагъэсэбэна щыкIэр.

Компьютерхэр къэгъэщIэрэщIэжьын хуейщ

«Ди къалэм Интернетыр къыщыбгъэсэбэпыну икъукIэ гугъущ, абы къыхэжьыну зыкъ щIэзамен-хэм я екIуэкIыкIэм щыгъуазэ зыхуэтщIыфырыкъым. Дыныводъэ1у компьютеркэмэ2 принтеркэмэ2 из хъ щIэкIэ тхуэзфIыхьэжьынущ».

Хуламхановз, Молэ, Къетыкьуэ. *Нарткъалэ къалэ.*

Жэуап кърет КъБР-м и гъэдэкIуэнымрэ щIэныгьэмкIэ и министр **Щхьэгъэпсо С. Хь.:**

- ЕджакIуэхэм къагъэсэбэпын папщIэ компьютеру 7-рэ библиотекэм папщIэ зы компьютерэ фи школым 2006 гъэм щагъэуваеу щытащ. «Егъэджэныгьэ» лъэпкъ проект I эрыгьым ипкъ иткIэ щыIэ. Фи школым 2006 гъэм и жэпуэгъэ мазэм Интернетым пащIащ. ИщхьэмкIэ къыщыгъэльэгъуа техникэм Iэмал кьыуат зыцIу щыщ хэрал экзаменхэм ятеуухуа сайтхэм щыцIэжьыну. Абы къыдэкIуэу республикэм и еджапIэхэм къыщагъэсэбэп к компьютер техникэр щегъэфIэкIуэн уэрэл эзманым дыззэрыпэсар. 2007 - 2011 гъэхэм КъБР-м егъэджэныгьэм зыщегъэужьыным теуухуаеу мыгувэу Правительствэм къыхихьхьэну программэм къыщыгъэльэгъуащ компьютер техникэр IапIэ пчыхьакIэм тету зэрырагъэфIэкIуэну щыкIэр. А IэмкIыгьэм ильэс кьыдэхэм и ахъшэу ком мелуан 12 хуэдиз текIуэдэнущ.

Ди газетым зэрытетаци, бадзэуэгъуэм и 6-м КъБР-м и Правительствэм и зи чэзу зэIуIэ зэхэтащ.

АР КЪЫЗЭIУИХРИ, Кьэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и экономикэм зэрызегъэужьыныхъэ IэмапIэр, абыхэм ящыщу япэ игъэщIыпхъэхэр гъэбелджылыным, зыуэ щыт щIыналъэ программэхэмкIэ лэжьыгьэр зэрекIуэкIыр нIыуэ къащIыным зыIущIэр зэрыгъэпсыр жиIащ КъБР-м и Правительствэм и Унафэщ **Ярин Андрей.**

Республикэм и экономикэ щытыкIэр епхыгьэ фIэкIэхIуэн и лъэныкъуэкIэ 2022 гъэ пщIондэ зэрыплъэкIну зэхалъхьа проектхэм, зэман гьэнэгъуэм абыхэм къаригъкIуэну зыщIыгугъ-хэм зыбгъэуцуэ тепсэлыхь. КъБР-м экономикэ зыужьыныгьэмрэ сатумкIэ и министр **Мусуков Алий.**

- IIалъэ кIыхьым тещIыхьа проектхэм елэжьахэм ди республикэр зэрыт экономикэ щытыкIэр нэсу къащIыгтащ икIи ди Iуэхур зэрымыщIагъуэр къаухъгащ, - жиIащ министрым. - Ар къызэхикIар блокэ ильэсхэм зэтрихьа гуГуеуфхэрщ: лэжьапIэ Iэнатlэ Iумытхэм я бжьыгьэр зэрыдзуеярщ, республикэм щат улахуэр зэрымащIэрщ, сабий къальхуэгьащIэр IIэхэм я бжьыгьэр зэрыкуэдырщ, нэгъуэщIхэрщ. Ауэ абыхэм къадэкIуэу узыщыгуфIыкIыни дилэщ. Псалъэм папщIэ, ди кIуэжьэ псоми гъавэ нэсащ, экономикэ зыужьыныгьэм хэлыфIыхьым щIэблэ кьыдокIуэтей, зыгъэпсэхупIэ пщIы хъун щIыпIэхэр ди кIудщ.

Дэ дызэрепльымкIэ, республикэм и социально-экономикэ щытыкIэр зэребгъэфIэкIуэн Iэмалу щыIэщ спорт, туризм унэтIыныгьэхэр, мэкъумэщ Iэнатlэм къыщIэжьжьэр зэгъэкIуэжьынырэ, технологие лъэщ зиIэ уэхэныгьэхэм къыщагъэсэбэп материалхэр къыщIэгъэкIынырэ.

Ахэр къальытэрэ, КъБР-м и экономикэм нэхъ псынщIэу зезыгъэужьын Iуэхугъуищ къыхагъэщащ: инвестицэ зыужьыныгьэр; КъБР-р зыгъэпсэхупIэ, туризм центр щIынырэ; уэзынщагъэм щIеIэзэ, щIыр фейдэ пыIэу къыщащагъэсэбэп щIынапIэ хъунур.

ЗэрыхуэдгъэфащэмкIэ, ещанэ унэтIыныгьэр нэхъыфIу хуэпIэлэжьэнущ республикэм. Ар зыхуей хуэзэу къыгъэгъэсэбэнмэ, лэжьапIэ зымыгъуэтхэм я бжьыгьэу нобэ къэгъэльагъуэ процент 25-р процентти 5-м хуэдгъэкIуэфынущ, щIыпIэ бжьыгьэм и процент 70-р есы республикэм и хэхъуэхэмкIэ зэригъэпэщыжьынущ, иджыдей улахуэр пIыкIэ нэхъыбэ хъунущ.

Мусуковым и Iуэху щIа документыр мызэ-мытIэу щызэпкърахащ Правительствэм икIи дэщIыгъуэкIыпхъэ къальытэгъэ хальхьэжьри, программэм арэзы зэрытекIуэр Iэ1эткIэ къагъэльэгъуащ.

А стратегиемкIэ лажьэмэ, 2008 - 2010 гъэхэм КъБР-м и социальнэ-экономикэ щытыкIэм игъэтыну зыужьыныгьэхэм я гугъу ищIащ Мусуков Алий. Абы жиIащ ильэсэ 3-м къриубыдэу республикэм и инвестицэ хэпльхьэныгьэхэм хэзди 2,5-кIэ зэрыхэхъуэнур, нэгъуэщIу ящIэмэ, 2007 гъэм ар сом меларди 9,8-рэ хъумэ, 2010 гъэм ирихьэлIэу сом мелард 24,3-м зэрыпсынур; иджыпей улахуэ фондыр сом мелард 14 хъумэ (ику ит мазэ улахуэр сом мини 7,3-рэ) 2010 гъэм ар сом мелард 24-м зэрыпсынур, абы икIи иткIэ республикэм щат ику ит улахуэр сом мин 11,7-рэ зэрыхъунур.

Стратегием кърикIуэну хуафэщащ Iэхэугъуэ псори иубзыхуэ нэужь, министрым къыжигъащащ а ильэсищым къриубыдэу зи экономикэ зыужьыныгьэр, ирихьэлIэу ирикIуэ ильэсхэм я бжьыгьэ-мрэ зэрыгъэгъэпэщыжьынущ зэрыгъэгъэсэбэнымкIэ, зэрыгъэгъэсэбэнымкIэ, лэжьапIэ зымыгъуэтхэм я бжьыгьэу нобэ къэгъэльагъуэ процент 25-р процентти 5-м хуэдгъэкIуэфынущ, щIыпIэ бжьыгьэм и процент 70-р есы республикэм и хэхъуэхэмкIэ зэригъэпэщыжьынущ, иджыдей улахуэр пIыкIэ нэхъыбэ хъунущ.

Мусуковым щIэ щIа документыр мызэ-мытIэу щызэпкърахащ Правительствэм икIи дэщIыгъуэкIыпхъэ къальытэгъэ хальхьэжьри, программэм арэзы зэрытекIуэр Iэ1эткIэ къагъэльэгъуащ.

А стратегиемкIэ лажьэмэ, 2008 - 2010 гъэхэм КъБР-м и социальнэ-экономикэ щытыкIэм игъэтыну зыужьыныгьэхэм я гугъу ищIащ Мусуков Алий. Абы жиIащ ильэсэ 3-м къриубыдэу республикэм и инвестицэ хэпльхьэныгьэхэм хэзди 2,5-кIэ зэрыхэхъуэнур, нэгъуэщIу ящIэмэ, 2007 гъэм ар сом меларди 9,8-рэ хъумэ, 2010 гъэм ирихьэлIэу сом мелард 24,3-м зэрыпсынур; иджыпей улахуэр фондыр сом мелард 14 хъумэ (ику ит мазэ улахуэр сом мини 7,3-рэ) 2010 гъэм ар сом мелард 24-м зэрыпсынур, абы икIи иткIэ республикэм щат ику ит улахуэр сом мин 11,7-рэ зэрыхъунур.

Стратегием кърикIуэну хуафэщащ Iуэхугъуэ псори иубзыхуэ нэужь, министрым къыжигъащащ а ильэсищым къриубыдэу зи экономикэ зыужьыныгьэр, ирихьэлIэу ирикIуэ ильэсхэм я бжьыгьэ-мрэ зэрыгъэгъэпэщыжьынущ зэрыгъэгъэсэбэнымкIэ, зэрыгъэгъэсэбэнымкIэ, лэжьапIэ зымыгъуэтхэм я бжьыгьэу нобэ къэгъэльагъуэ процент 25-р процентти 5-м хуэдгъэкIуэфынущ, щIыпIэ бжьыгьэм и процент 70-р есы республикэм и хэхъуэхэмкIэ зэригъэпэщыжьынущ, иджыдей улахуэр пIыкIэ нэхъыбэ хъунущ.

Хьэрычэт Iэнатlэр къыззрапщытэр нэхъ тыныш щIыным теухуауэ

ХЬЭРЫЧЭТ Iэнатlэм хиубыдэ Iуэхущ1апIэхэр къэпщытэныр къыззрагъэзэрагъэпэщыжьэ зэрыгъэгъэкIуэнымкIэ, Iэнатlэм пэрытхэмрэ я зэхущытыкIэхэр. Абы щыхьэтохъуэ Къэбэрдей-Балъкъэрым и хьэрычэт Iужьщ1апIэ мыинхэм я лэжьакIуэхэм иджыблагъэ зэрагъэхэпщIыхьам кърикIуахэр. Хьэрычэтыщ1эхэм зэрыжаIамкIэ, къэпщытакIуэхэм я Iэнатlэм пэрытхэмрэ я зэхущытыкIэхэр. Абы щыхьэтохъуэ Къэбэрдей-Балъкъэрым и хьэрычэт Iужьщ1апIэ мыинхэм я лэжьакIуэхэм иджыблагъэ зэрагъэхэпщIыхьам кърикIуахэр. Хьэрычэтыщ1эхэм зэрыжаIамкIэ, къэпщытакIуэхэм я Iэнатlэм пэрытхэмрэ я зэхущытыкIэхэр. Абы щыхьэтохъуэ Къэбэрдей-Балъкъэрым и Федерэльнэ закон № 134-ФЗ-м. Ауэ ар зыгъэуха Iуэхугъэр икьуклэ пыIыхьIагъэ зэрыщытым кьыхэкIыу сэбэпынагьашхъэ къыхьакъым, къэпщытэныгьэхэр абы ипкъ иткIэ тIэкIу игъэмэщIами, иужькIэ зэрекIуэкIыу щытам тепсэхкащ. Нобэм ирихьэлIэ, Iэщ1ащIэкIэ къыззрапльытамкIэ, а Законым къэпщытакIуэ-кIэльапльпIакIуэ зэхъуэжьынкIыным, а системэм хиубыдэ органэхэм я полномочиеихэр гъэтэмэмыльыр, къэпщытакIуэхэм ирихьэкIуэ Iэ1эткIэ лэжьапIэгъэ мардэ пыуухьакIэхэм тегъэувэныр къызэригъэпэщакъым.

Къэпщытэныгьэ, кIэльыплъныгьэ лэжьыгьэр гъэтэмэмыным, хьэрычэт Iэнатlэм зэрыгъэкуэдэр къэгъэльэгъуэ къэгъэльэгъуэныр, а системэм хиубыдэ органэхэм я полномочиеихэр гъэтэмэмыльыр, къэпщытакIуэхэм ирихьэкIуэ Iэ1эткIэ лэжьапIэгъэ мардэ пыуухьакIэхэм тегъэувэныр къызэригъэпэщакъым.

Къэпщытэныгьэ, кIэльыплъныгьэ лэжьыгьэр гъэтэмэмыным, хьэрычэт Iэнатlэм зэрыгъэкуэдэр къэгъэльэгъуэ къэгъэльэгъуэныр, Араш кIэльыплъакIуэ, хабзэхъуэ-мэ, къэпщытакIуэ Iуэхущ1апIэу федеральнэ, республикэ щIэфэмэ щIэныгьэ зэрыIэтащ1ыкъэ Iэмалхэм я псори зэрадзэрэ зэрыхуэхъуэр икIи республикэм и экономикэ щытыгьэ зэрыщIагъэр.

Къэзэрыльэгъуапхъэщ къэпщытэныгьэхэр ирагъэкIуэныну хуитыныгьэ зэратеведомствэхэр зэрыкуэдыр, ахэр зэгурыIуэу зэрыIэдэмылажьэр, ищхьэкIэ къыщыгъэльэгъуэ Iуэхуэхэм унафэ зэрамыгъэутыр Къэбэрдей-Балъкъэрым инвестицэхэр къыхэхъуэщIэгъэIуэнымкIэ щыI

Адыгэ Республикэм и Тхьэмадэ Тхьэкlушынэ Аслъэнджэрий и махуэ

60

Япэрей щlыналъэр пэрыт ирехъу!

«Сэ зыхьзощlэ жэуапльныгъэ ин зэрысхэлъытхьэр пщlэрыпlэ къыслучаща Іэхуэхэр зэфlэгъэкlынымкlэ, псом япэрауэ, ди щlыналъэ гъуэгуанэм ис лъэпкъ зэмылlэужьыгъуэхэм я псэукlэмрэ экономикэмрэ къащlэрэщlэжьынымкlэ...

Адыгэ Республикэм и Президент Тхьэкlушынэ Аслъэнджэрий. 2007 гъэ».

2006 гъэм дыгъэгъазэм и 7-м УФ-м и Президент Путин Владимир иригъэблагъащ Адыгэ Республикэм и делегацэр, АР-м и Президент Щэумэн Хьэрэст, хэку Парламентым и унафэщlэ Хьэжьбекиевэ Руслан, Президенту хахыну ягъэлъэгъуа Тхьэкlушынэ Аслъэнджэрий, парламент гупхэм (фракцэхэм) я лIыкlуэхэр зыхэтар.

Зэпсэльа нэужь, федеральнэ хабзэхэм («УФ-м и щlыналъэхэм я къэрал власт и хабзэхэуэ икlи гъэзэщlакlуэ органхэр къыхэгъэпэщыным и унэтlыныгъэ нэхъыщхьэхэр», «Политикэ партхэр») къыхэрагъэувым тету, Путин В.В. Адыгэ Республикэм и Къэрал Совет - Хасэм хуигъэхьащ Тхьэкlушынэ Аслъэнджэрий Адыгэ Республикэм и Президент къуныкъур Іэщlэлъхьапхъэу, ар дзэкlыгъэпхъэу къызэрыпытыгъэ зэрыт дафтэрыр.

2006 гъэм дыгъэгъазэм и 13-м Мейкъуапэ къыщыдзыхаащ Къэрал Совет - Хасэм и епщlанэ зэхуэсыр. Абы и лэжьыгъэм хэтащ УФ-м и Президентым и лIыкlуэу Илшэ Федеральнэ округым щlэ Козак Дмитрий, АР-м и вице-президент Гокжаев Борис, премьер-министрым и кьадзэнхэр зыгъэзащlэ Пэрэныкъуэ Казбек, АР-м и Министрхэм я Кабинетым щыщхэр, Суд Нэхъыщхьэмрэ Конституцэ Судымрэ я унафэщlхэр, районыгъуэ администрацэхэм я Іэтащхьэхэр, щыхуэбэ депутатхэм я кьалэ, я кьуажэ Советхэм я тхьэмадэхэр, дин зэмылlэужьыгъуэхэм я Іэхэуцlапlкъэм я лыкlуэхэр.

Зэхуэсыр къызэIуихащ икlи иригъэкlуэжащ АР-м и Къэрал Совет-Хасэм и унафэщlэ Хьэжьбекиевэ Руслан. Зытепсэлъыхьыкн хуейр зы Іэхэгъуэт - Тхьэкlушынэ Аслъэнджэрий АР-м и президенту гъэувыныр. УФ-м и Президентым абы теухуауэ къигъэхьа дафтэрым кьеджащ Козак Дмитрий.

АР-м и Къэрал Совет-Хасэм и Регламентым и 118-нэ статьям и япэрей пунктым къыхэригъэувымкlэ, УФ-м и Президентым къигъэхьа дафтэрымкlэ арэзыхэмрэ мыарэзыхэмрэ зэрыубзыхупхьэр щэхуу Іэ яIэткlэрэщу, бюллетенхэр кьагъэсэбэнэрэщу. Апхуэдэуи ящlащ, Іэ яIэтащ депутату 55-м. Абыхэм яящыщу 50-р Тхьэкlушынэм и телъхьэ хуащ, мыарэзыр зы закъуэт (бюллетенитlр мытэмэму ятхат). А бжыгъэкэр хэлуцlыкlу къыхэращlу, пэмышхэм щlэсхэм Іэгуаущ ин кьаIэтащ.

2007 гъэм щlыпышлэм и 13-м Тхьэкlушынэ Аслъэнджэрий КIыгIэ и кьуэр Адыгэ Республикэм и Президент къуныкъым пэрыуващ.

Тхьэкlушынэ Аслъэнджэрий 1947 гъэм бадзэуэгъуэм и 12-м къыщlэлъхуащ Адыгей автономнэ областым (нобэрей Адыгэ Республикэм) и Краснодар крайскэ районым хиубыдэ Упапэ кьуажэм дэс мэкъумэшыщlэ унагъуэм. Кьуажэм зэт курыт еджапIэр кьиухри, Адыгей къэрал пединститутым и филологие, физвоспитание факультетхэм щеджащ.

1971 - 1983 гъэхэм физкультурэмрэ спортымрэ я системэм Іуэху щхьэпэ зыикъом щыізэфIегъэкlэ, унафэщlхэм яхэтурэ. 1983 гъэм и щlышлапэ мазэм Мейкъуапэ дэт профтехучилищэ №3-м и Іэтащхьэу ягъэув, мыгувэу и кьуныкъыкlэ докIуей - областым и профтехучилищэхэмрэ Іэщlагъэ щызэрагъэгъуэт еджапIэ зэмрэ я унафэщlэ нэхъыщхьэ (Гендиректор) тезхьу.

1986 гъэм Тхьэкlушынэм филологие щlэныгъэхэм я кандидат диссертацэр щыпхэгъэкlI Руставели Шота и цlэр зэрихьэу Тбилиси дэт Куржы литературэ институтым.

1993 гъэм и мазэм Мейкъуапэ къыщыдзыхьэ Мейкъуапэ къыщыдзыIуахагъащlэ къэрал технологие институтыр. 1995 гъэм социологие щlэныгъэхэмкlэ доктор диссертацэр щыпхэгъэкlI Москва дэт къэрал университетым. КъыкIэлъыкlуэ илъэсым профессор мэхъу.

Тхьэкlушынэр мызэ-мытIэу депутат щыхъуащ Мейкъуапэ кьалэ Советым, Адыгей областым и Советым, АР-м и Совет Нэхъыщхьэм. А Советхэм жыджэру щитхъэщlащ депутат кьалэнхэр, Комитет щхьэхуэхэм я унафэщlу лажьэурэ, 2001 гъэм и гъатхэпэ мазэм Аслъэнджэрий аргуэру хагъэхьэ Республикэм и Къэрал Советым - Хасэм. 2006 гъэм гъатхэпэм и 12-м екIуэкlа хэхьныгъэхэмкI ехьулIэныгъэ кьащlэ. Зы мазэ докIри, «Зыуэ щыт Урысей» партым хохьэ.

Ар и лэжьыгъэфIхэмкlэ цlэрыпуэ щыхъуащ Адыгейми, Урысей Федерацэми, хамэ къэрал зыбжанэми. УФ-м щlыхь зиIэ и епущlэкlуэщ. Кубаным, Адыгейм, Краснодар-щlэ-Шэрджэсым, Шэшэн Республикэм щlэныгъэмкlэ щlыхь зиIэ и гъэзэкlуэщ. УФ-м и Академиеу 8-м хэтщ.

Президентым, лъэпкъыIуI гъуэзджэм, еджагъэшхуэм и Іэужьыфlхэм пщlэ ин къапокlуэ. Абы къыхуагъэфэщащ ди къэралым и щlалагъуэ тыгъэ нэхъыщхьэр - Петр Езанэм и цlэкlэ щыIэ медаль, «Рёнессанс» урысей фондым и щlыхь дипломыр, «Адыгеим и щlыхь» медаль. 2006 гъэм УФ-м и Президентыр къыхуэупсащ «Щlыхь» орденымкlэ. КъыIуагъэсащ Ломоносовым и щlэкlэ орденыр, «Урысейм и щlыхь нэхъыфIхэр» щlэнгъуаэзм и фэеплъ медаль.

Аслъэнджэрий «Щlыхь зиIэ гражданин» щlэ лъапIэр къыщыфIащащ Мейкъуапи, Краснодарскэ районми, Улапэ къуажэми. А псоми кьадэкlуэу, зыщlатхъуа кьуажэм и уэрамхэм ящыщ зым, «Советскэкlэ» щlэныгъэ щытам, нобэ зэрехьэ профессор Тхьэкlушынэм и цlэр.

Лъэпкъыкlи гъуэзджэм къыхуащl гулъытэхэр егъэпэ ж Іэужьщlафэ щхьэпэхэмкlэ. Ар хущlокъу екъулIэныгъэ Іупщlхэм, гъунапкъэ гъатхэм. И мурад нэхъыщхьэм ящыщу, кьэбгъэпэгъагъуэмэ, мыпхуэдэ унэтlныгъэ хэр:

- Адыгеим мамырыгъэ, лъэпкъым я зэгурыIуэныгъэ щыIэныр;

- Республикэм ис псори ерыскыбрэ щыгъэин-тыгъэнрэ щымыщlэу гъэпсыныр;

- Промышленностымрэ экъуэмэш хозяйствэмрэ закъуагъэIэтыжьныр, дэтхэнэ щIыху балигъ узынщэми гъжьапIэ иIэныр къызэрэпэщыныр;

- Къуныкъузехьэхэм, «бюрократ апгъэрат гъжьакIуэ» жыхуаIэхэм я бжыгъэр зыкъомкlэ гъэмэщlэныр;

- ЩIэныгъэм, егъэджэныгъэм, зышагъэр хъуэмыин хэулажьхэм зыхуеинуэм хуэдиз мыпху яхуэятIыпщынымкlэ;

- Зэхуэдэу, зэ хэгъэж хэмылъу, районхэм, кьалэхэм, кьуажэхэм къэралмыкъыр ятегуэшынымкlэ, зегъэужьныр.

Президент къуныкъум щыпэрыувэм, Тхьэкlушынэ Аслъэнджэрий щыхуэбэ депутатхэм яжриащ мыпхуэдэу:

«Сэ зыхьзощlэ жэуапльныгъэ ин зэрысхэлъытхьэр пщэрыпlэ къыслучаща Іуэхуэхэр зэфIэгъэкlынымкlэ, псом япэрауэ, ди щlыналъэ гъуэгуанэм ис лъэпкъ зэмылIэужьыгъуэхэм я псэукlэмрэ экономикэмрэ къащlэрэщlэжьынымкlэ, псалъэмакъ къэдым къапыкIауэ, Іуэхугъуэ пыухыкIаХэр лэжьыныжьмкlэ - вэныжьмкlэ, сэныжьмкlэ, гъавэр къехьэлIэжьныжьмкlэ, Іэщ гъэхъуныж зеГъужьныжьмкlэ, Іуэхугъапlэ щхьэхуэхэр къызэгъэпэщныжьмкlэ. Зыхьзощlэ заводхэр, фабрикэхэр (псом хэмыдзу «Дружба» унэтlащlэ комбинатыр, «Точмаш» заводыр, «Джаджэ» фошыгъу заводыр, нэгъуэщlхэр) лажьэу зэфIэгъувэжьи зэрыхуейр. Адыгеим щопсэу щlыху гущlафIэхэр, лэжьыну, улахуэфIи яIэну щlэхъуэпсхэр. Абыхэм зэрытхуэзэфIэкlкlэ дакъуэувэнщ, я псэукlэр едгъэфIакlуэщlи».

КУЭД къыбжаIэ а псалъэ купщlафIэхэм. Къыбжаlэ Адыгеим и Президентыр и республикэм и ефэкlэуныгъэшхуэхэм зэрыхуэпабгъэр, зэрыхуэхъуапсэр, гуащlафIэуи зэрыхуэлажьэр.

Ди гуапэу дынохъуэхъу, Аслъэнджэрий, узиунафэщlу япэрей щlыналъэр (01 регионыр) ди къэралым пэрыт щlыхьпу, узынщlагъэ, насыпуиIэну, Адыгэ Республикэми Урысей Федерациими сэфэн зыхъкlэ Іуэхуэфlхэр, Іуэхушхуэхэр лэжьыным екъулIэныгъэ инхэр къыщlыпхьыну!

ЩОДЖЭН Іэсхьэд,
биологие щlэныгъэхэм я доктор, ЩДДАА-м и академик, Прунэкъмкlэ урысей институтым и унафэщlым и къудамэ, Краснодар къалэ.
ХЬЭФЫЩIЭ Мухьэмэд,
Къэбэрдей Адыгэ Хасэм и тхьэмадэ, ЩДДАА-м и вице-президент, Налшык къалэ.

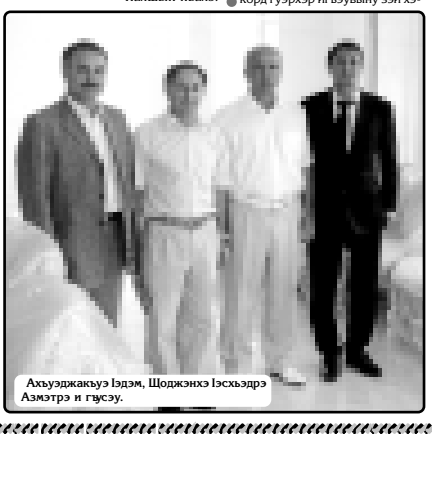

Ахъуэджакъуэ Іэдэм, Щоджэнхэ Іэсхьэдрэ Азмэтрэ и гъуэгу.

КъБР-м и Президент Кьанокъуэ Арсен, Ингуш Республикэм и Президент Зязиков Мурат, Адыгэ Республикэм и Президент Тхьэкlушынэ Аслъэнджэрий, тхакlуэ Мэшбащlэ Исхьэкъ, "Адыгэ псалъэ" газетым и редактор нэхъыщхьэ ХьэфIыщlэ Мухьэмэд сымэ.

● Дифl догъэлъапlэ

Гъащlэр зыгъэдэхэф

Щыху дахэу Алыхьым къигъэщlащ Аслъэнджэрий. Щысабийми ар льагъуэ уафIэт, кьыпыгуфIыкlамэ уитхьэкъуу, и нэхэм нурыр къыщlихьыу. Тхьэкlушынжэ КIыпIэрэ Цацэрэ я бынхэм мыхьумыщlэу яхэттэкьым, ауэ Аслъэн щыкlу хэль шы Іэныгъэмкlэ, зэхэщlыкlымкlэ и къуэшхэмрэ шыхъуэхмрэ кьах эщырт. Сабийм и хьэлым адэр щыгегу зэрымкъ щыIэт. «КIуэцlырыплъ хэдгъащ, - егупсысырт КIыгIэ. - Хьэмфlанэм и кlыр иубыдыну е колхозым гущхьэIыгъыу хэтыну пlу кьэкlыу къащlэкlынукьым». Абы и Іуэхур зыхуэхьыныр ямыщlэу адэ-анэр егупсысырт, и ныбжьым хуэмыфащэу псынщlэу балигъ зэрыхъур ялъагурти. Сабийхэр зэгурыIуэу, зэдэIуэжу кьыдэкlуэтейрт, гъащlэр яфIэгъэщlэгъуэну я гур зэIухауэ.

Улапэ кьуажэм щыпсэуэхэр гушыIэрей защlэщ. Адыгей псом кьинбауэ кьащlэкlынкьым ины зы жьалгъуэкм тхакIуэу, къэфакIуэу, пшынауэу, джэгуакIуэу кьыдэкlам хуэдиз. Ауэ Іушыlэныи и мызакъуэу, ах эр пкlи лэжьакIуэшхуэщ. Дэтхэнэми и унагъуэм берычэт ильщ, щхьэхрэ еэзшрэ ищlэркъыми.

ТХЬЭКlУШЫНЭ ХИ ижь-ижьыж льандэрэ лэжьакIуэ защlэщ, щlакхъуэ Іыхьэ кьыщlалъэхуэу зэи къэхъуакьым. КIыгIэ и хьуэпсапIэ нэхъыщхьэри и бынхэм я щхьэ япIыжьфу зэпеувэнырт, жьлэм яхэгъэзэгъэнырт. Арат абы и гур щlалэ нэхъыщlэм щIыхуэмызагъэр, хьэмфlанэ кьыщlэу колхозым хыхьэн хуей хьумэ, апхуэдэ лэжьыгъэм пэмыльэщыну къыщlыхьурти. Ауэ ар зэрымытэмэр мыгувэу наIуэ къэхъуащ. Махуэ гуэрым щlалэр кьыдыхьэ жри и адэм жриIащ: «Гъбгъуэм щlылэжьэну бригадэ ди школым кьыщыдзэрагъэпэщати, сэ унафэщlу сыхахащ». «Депльынщ» жыхуиIэу и щхьэр ящlа мыхъум, КIыгIэ зыри абы пидзыжьакъым. Ауэ бжьыхьэм Аслъэнджэрий зи пашэ гупым гъавэ бэв кьрахьэлIащ, щlалэми абы папщlэ фIыщlэ кьыхуащlащ. Абы щыгъуэу кьыщlэкlынщ Аслъэнджэрий зэрыщlэкlыр, ауэ ар ЕнатIэм щыпхыкlынэ, рекорд гуэрхэр игъэувыну зэи хэтакъым, ильэс зыбжанэкlэ республикэм и спорт Іэнатlэм и Іэтащхьэу щыта пэтми.

Абы зэи къуныкъу кьиныкъхьуакьым, ауэ спорт Іэнатlэм къыIуащу профтехеджапIэм и Іхьэмадэу ягъэкlуэну къыщыхуагъэувым, «хьэуэ» къыхигъэкlакъым, Іуэхур зищыщыр фIыуэ кьыгурыIуэ пэтми. ЗэрыгурыIуэгъуэщи, а зэманым профтехеджапIэхэм щlэтlысхьэр дыщэ медалькlэ школыр кьэзыкlахэр аратэкъым, атlэ щхьэусыгъуэ зэмылIэужьныгъуэхэм кьыхэкIыу тэмэму ёмыджахэрт егупуу зыдэлэжьапхъэхэр. ИкIи мы Іэнатlэм зэрыщыIэжьэнуи хэхъуэ зыхуимытъэхьэрами, Аслъэнджэрий зи пашэ ящlа еджапIэ зэман кlэщlым кьурибыдэу Адыгей псом къыщыхэщу кьиIэтащ. Ар кьальытэри, щlалэ жаныр мыгувэу автоном областым пэщlэдзэ, куурыт профессиональнэ щlэныгъэмкlэ и Іуэхущlапlэм и генеральнэ директору ягъэуващ.

Промышленностым, мэкъумэш хозяйствэм папщlэ Іэщlагъэ нэс зиIэ лэжьакIуэхэр гъэхъэзырныр Адыгеим щыхьэкlэльыкlыу къыщlэкlащ - профтехеджапIэ я ящlэ къэзыкlэ ящlэт езэыхэри кьапэщыт кьалэнхэм щlагъуэу ехьулIэртэкъым. Арат щlалэгъуэлэм ящыщ куэд Іэщlагъэнщlэу, Іуэхушхуэ у эрамым къыщlэлъэн, зэращlакIуэ гупхэм щlакъэзэрыхьыр. Тхьэкlушынэ Аслъэнджэрий Адыгеим щыIэ профессиональнэ еджапIэхэр кьиIэтыкъа кьудеим кьыщlигъэнакъым, районхэми щIэуэ зэхуэдэу еджапIэу щы Іыщlэ-Іуэхащ, экономикэм и Іэнатlэ псори зыхуэныкъуэ лэжьакIуэ Іэкlуэльакlуэхэр гъэхьэзырыныр тэмэму зэтрригъуващ. А зэманырщ абы «Урысей Федерацэм щlыхь зиIэ и егъэджакIуэ» щlэлъапIэр къыщыфIащар.

Адыгейр автоном областу зыхэт Краснодар крайм профессиональнэ егъэджэныгъэр кьыщlэтрыжьын хуей щыхьэм, абы и унафэщlу ягъэувыну зи щlэр кьрагIу ар Тхьэкlушынэрщ. Ар Аслъэнджэрий и мурадыр нэгъуэщlу ИкIи абы щыгъуэ ар псом япэу ечэнджащlащ егъэджэныгъэмрэ щlэныгъэмкlэ а зэманым министру щыта, профессор Берсыр Батырбий, Аслъэнджэрий пщlэ зыхуищlэ нэхъыжьым хуиIуэтащ философ-гуманитар уиэтIыныгъэ зиIэ технологие институт Мейкъуапэ кьыщыдзэIуихыну зэрыщlэхъуэпсыр. Министрым а мурадыр щlалэм кьыдиIыгъащ ИкIи жиащ профессиональнэ щlэныгъэ нэхъыщхьэ зиIэ ІэщlагъэлIэр гъэхьэзырыныжьмкlэ ар сэбэпышхуэ зэрыхьунур. Ауэ дауэ а мурадыр гъэзэщlа зэрыхьунур, хэт кьыщlдэзыIыгъынур? Дэнэ апхуэдизу ахъшэ кьыздихьыфынур? А псори кьыиэрыкlыкlу э лэжьыгъэт Ауэ Тхьэкlушынэр зэмыг упсса, зэпимыльытэ Іуэхум хэльтэкъыми, хэкlыпIэу кьиныпытэхэр министрым и пащхьэ иритlыжьащ.

Асльэнджэрий къыхихьэ Іуэхур зымыдзэхэр Адыгеим щыкlуэдт, ахэр Москва щынэхъыбэжт. Псори щlэупщlэрт кадрэхэр кьыздрахынут, мылькум и хэкlыпIэм, институтыр щыIэжьэну унэр кьыэрагъуэтынум, нэгъуэщlу Іэджэми. Ауэ Аслъэнджэрий и гъащlэм зы льэбакъуэ ичатэкъым, абы кьрикIуэнур япэ щlыкlэ зэпимыльытауэ. Апхуэдэуэ ар спорт комитетми, профессиональнэ егъэджэныгъэм и Іэнатlэми зэрыщыIэжьар. Иджыпстуи бдзэу и фIщ хьурт институтыр зэрыхуэзэтегъэувэнур, ар еджапIэ нэхъыщхьэ кьыхэзырыгъэкlыу къэмынэу иджыреи вуз нэхъыфIыдыдэхэм ящlащ зэрыхьунур. Арат абы льэпощхьэпэри гугъуехьэхри кьыщlемыхьэльэкlыр, захъунщlэми, зыхуэфащэ кьулыкъущlэхэм я деж и мурадыр щlыщыпхигъэкlыфIыр. ИкIи а щlыкlэм те ту Урысей Федерацэм и Правительствэм 1995 гъэм унафэ кьыдигъэкlащ Мейкъуапэ технологие институт кьыщыдзэгъэпэщыным теухуауэ.

Иджы абы студенту, аспирантру мин 12-м щIигъу щоджэ, щlэныгъэм я докторуи, кандидату куэщlолажьэ. Аспирантурэр, докторантурэ кьыщыдзэуахащ, институтыр университетым хуэкlуэжащ, ар кьэралым и технологие еджапIэ нэхъыфIхэм я щlэныгъэ зэрыщlэрыгъуэ, университетыр зэтеуэвэн папщlэ Іэжьыгъэхэр зэман кlыхьрэ текIуэдащ... Зэхъуэкlыныгъэхэр кьыщыщlадзащlэу щlэуэ кьызэIуаха институтым хуэхаха унэм и пэшхэр зэгъэпэщыжьынымк: ахэр кьагъэкъэбзащ, жьы хьэ уэрэхъуэ зэрыхуэзэфIэкlкlэ пищэну езыми зэриумрадыр. Абы кьегъэльагъуэ нобэ Адыгеим и Президентыр и щlыналъэр иригъэфIэкlуэн папщlэ и кьарум зэремылбжьэныр.

Зэгуэр Тхьэкlушынэ Аслъэнджэрий кьыхэжьащlэу щытащ: «Си кьуажэ Улапэ район псом щыпашэу щытыну, ди куейр Адыгейм фIыкlэ кьыщыхэщыну, ди республикэр кьэрал псом щынэхъыфIхэм хабжэну, ди Урысей Федерацэр дунейм псом кьэралу щыIэм ефIэкlыу зэтеувэну сыщlохьуэпс».

Си фIэщ мэхъу а хьуапсапIэ дахэм ар дунейм тетыху зэрытелэжьэнур.

ШАЩlЭ Кьаэбэч,
филологие щlэныгъэхэм я доктор, Адыгей къэрал университетым и профессор, ЩДДАА-м и академик, литературовед.

● Дэ къытхуатх

Блэкlар зыми тщыгъэмыгъупщэ

Сэ хамэ къэрал сыкъыщыхъуащ, адыгэ хэхэсхэм сахэту. Си адэжь щlыналъэм сыкъэкIуэжауэ сыщопсэу. Гугъуехь гуэрхэр згъэзвами, си гур тыншыжащ, си Хэкур кьыхэзырыгъэтыжар си гурыфIыгъэщ.

УЭРАМЫШ сыздэкlуэм, си анэдэлъхубзэкlэ псалъэ щlалэхэм, хъыджэбзхэм, сабийхэм сащыIущlэкlэ, си гур Іэфlу къоджэт, сопейтей. Срогуфlэ си Хэку акъужьыр зэрыкъабзэм, щыхьапIэ зэрыщхъуэнтIэм, сызэфэ псыр зэрыIэфIым, зэрыкъэуатым.

Нобэ згъэутыкlауэ си гур зыIэт фIыгъэушхуэхэм фэ, мы щlыпIэм щыпсэу си лъэпкъэгъуэхэр, фыкъыкlалъхуащ, фесэкащ. Ар насыпыщхуэщ. Ауэ, кьыдзэрысфIэщlыкlкlэ, зэманым зыдедгъэкlуну фыхуущlэкъуурэ, фобэлэрыгъ. Япэрауэ, даха-дахэу фыхуэмыкъакъыу къыщсюхъу ди анэдэлъхубзэр хъуэмоным. Гу лъызотэ зи бзэр «епIэкъууэ» куэд зэрыщlыIэм. ЕтIуанэрауэ, щэнхабзэм, ди адэжь-анэжьхэм щlэину къытхуагъэна лъэпкъ хабзэхэм фатепIэжькъыIыу къыдзэрыслъытэмкlэ сыщыуэ пIэрэ? Сыщыуэмэ, емыкlу къысхуэмышlI. КъызэтрыIуэрэсыым адыгэ бзылъхугъэ языныкъэхэм ныкъэпцIанэу къыщlакlухъыр, щlалэгъуалэм щыщ Іэджэр фадэм щыдыхьэхыр, сату щlыпIэхэм щlэ ди лъэпкъэгъу бзылъхугъэхэм, хьэрэм, щхъуэ, дыкъыщlагъапцIэр, нэгъуэщlмыхъумыщlагъэхэри.

Псом хуэмыдэу сфIэигъуэжэщ адыгэхэм тщыщ зыкъомым ди тхыдэр джыныр, кьэхъугъэ щlхьэхуэхэм я дерсхэр зэгъэщlэныр къазэрыфIэмыIуэхур. Срихьэщlащ, псалъэм папщlэ, Урыс-Кавказ зауэм дыщlыгтепсэлъыхьын щымыIэу зыIуатэхэм, зи гъащlэр хамэм хэсу зыхьхаэм, ерагъпсэрагъуу зи лъахэм кьэзыгъэзэжахэм фэ езымыплIхэм, Іейкlэ хэхэсхэм яхуэпсалъэхэм. Сигу кьоуэ ди лъэпкъэгъуэхэр зэтеувыкlа урыс дзэзешхэм я цlэхэр Псыхуэбэ, Ставрополь, Краснодар я уэрам зыкъомым зэрызэрахъэр, Ермоловым, Лазаревым хуэдэхэм я фэеплъхэр зэрыщlыпIалъэгъуэ. Ар дауэ кьыдзэрыбгурыIуэнур? Сэ къэзыгъэзэрхъым лъэпкъхэр зэгурыIуэн, мамыру зэдэпсэун хуэмейуэ. СфIэигъэщlу илъэс 450-рэ хъуауэ Урысейм дыдзэрыхэтыр зэрагъэлъапIэр. Ауэ си жагъуэщlу адыгэхэр дызыгъэпуд псалъэмакъхэр, «манкъурт» жыхуаIэм хуэдэу дыщытын хуейуэ зыгуэркъэм зэрагъуатэр, ди блэкIари ди къэкIуэнурэ зыуи кьызымыдзэхэр зэрыщlэр.

БАБЫГУ Эргун,
Тыркум къыкlыжьа усакlуэ.

● Узыншагъэ

Узыфэ щыщагъуэм пэщlэту

«Узыншагъэ» лъэпкъ проектым ипкъ иту илъэс кlуам ди республикэм и куейхэм, къалэхэм лэжьыгъэшхуэ къыщрахьэжьащ гепатит-В уз зэрыщlалэм пэщlэтыным теухуауэ.

ЛЭЖЬЫГЪЭР нэсу кьыщрахьэлIа щlыпIэхэм ящlыщу Баэхьсэн куейр. Гъэ кlуам гепатит В-м и ящlухьэуэхьэр ирахьэлIащ илъэситі-пщыкlубл ныбжьхэм ит цlыху мини 6-рэ 950-м. Дызытехьа 2007 гъэм и япэ илъэс ныкъуэ а бжыгъэм хагъэхьащ сабий 33-рэ, гепатит-В узыфэр къапкърыхьанкlэ зытешыныхь балигъыу 897-м мастэ халъхьащ иджыблагъэ. Мы илъэсыр и кlэм нэсыху а узыфэм щызыхьумэ хущхъуэхьэхэр ирахьэлIэнущ апхуэдэ узыфэр зыпкърыт сымаджэ зи унагъуэ исхэм, сабий садхэм, курыт еджапIэхэм, щэнхабзэ, медицинэ Іэнатlэхэм щылажьэхэм.

ЖАНЪУЭТ Зуэз.

Экономикэ Политикэ
Кавказ Жылагъуэ
Ищхъэрэ Іуэху
МАХУЭКЪ

● ЕхъулІэныгъэ

Ди пщІэри экономикэри

ИжыкІ Урысей Федерацэр къэрал нэхъ къулей дыдэхэм зыхъашІэ, прагъэбдзагъ. Ильэс пшыкІуитІу щІыпІкІэ зыпэплъа Іуэхур ди къэралым къехъулІэ хуэдэщ. Урысей Федерацэр мыгувэу хагъэхъуагъ Экономикэ зэдэлажьэныгъэмрэ зыужьыныгъэмкІэ организацэм (ОЭСР-м). Ахъущэу унафэ ящыщщагъ а зэгуэныгъэм и штаб-фэтэр Парижи щыІэм.

ЭКОНОМИКЭ зэдэлажьэныгъэмрэ зыужьыныгъэмкІэ организацэр 1961 гъэм кьыззэрагъэпэщауэ щытащ икІи абы дунейпсо мыхьэнэ иІэщ. Ар и пІэм нуэт 1946 гъэм кьызэрагъэпэщауэ щытри Маршал и Планыр. А зэманым абы и мурад нэхъыщхьэу щытар социализмэм и гъэгум теувэ кьэралхэм экономикэ и лъэныкъуэкІэ я щхьэр кьемыгъэІэтыныр. Организацэм хьыхат нэхъ зызыужьа кьэрал 30.1974 гъэм кьэсыху а къэралхэм я правительствэхэр я чэнджэщхэмкІэ зэхъуэкъуэрэ кьелъуэкІащ. НужькІэ я экономикэм зиужьынымкІэ лъэныкъуэ псомкІи зызэщІагъакъуэу ящыІащ, нэгъуэщІ къэралхэри ирагъэблагъэу щІадзащ. 1996 гъэм ОЭСР-м хагъэхъащ Чехиер, Венгриер, Польшэр, Словакиер, 1997 гъэм - Корее Инщэр. Чэзум щытхэм ящыщыт Урысей Федерацэр, Израильр, Эстониер, нэгъуэщІ къэралхэри.

ОЭСР-м ухуэхьэн папщІэ, къэралым и экономикэм зэпэзэрыту зиужьу, кьалэжь къэрал кІуэщІ продуктым фІыуэ хэхъуэу щытын ящыІэ. Рынок зэкъуштыкІэхэм я лъэм зиужьудзауэ ямытащэмэ, я фІэщ ухьумрэкьым.

- Дэ ильэс пщыкІуитІ дыпэплъащ мы организацэм драгъэблагъэным, иджы ар кьыдохьутІэ, - жиІащ УФ-м нэгъуэщІ къэрал ІуэхуэхмкІэ и министерствэм Экономикэ зэдэлажьэныгъэмкІэ и департаментым и унафащІ Кондаков Андрей.- Иджы ди къэралым и гъэсэу абы прагъэблагъэ Израильр, Словениер, Чилир, Эстониер. ЗэкІэ аргуэру кьыпрагъэхуащ Бразилиер, Индиер, Китайр, Индонезиер, ЮАР-р, нэгъуэщІхэри.

Пэжщ, а къэралхэр дяпэкІи кІэлъыплъащ Іуэху щытынущ. Апхуэдэу ильэс зыбжанэкІэ ирихьэкІащ Урысей Федерацэм. НтІэ, иджы дэри къэрал кІуэлей хэм ящыщ дыхьауэу ара? Хьэуэ. Кьалэжь къэрал кІуэщІ продуктымкІэ, зы цыхум тещІыхьауэ, дунейм щытыныгьэ 81-нэ ушыпІэщІ. Ар ди дежь нобэ зэрыщыІыхьэр доллар мин 12-рэ 100-рэ ящыщ, абы щыгъуэми, къэрал зызыщыхьахэм зы цыхум щыхьоуэ доллар мин 69-рэ. Дэ абыхэм хуэди 5,7-кІэ дакъыкІэрохьу.

Мы ІуэхуэмкІэ дэ ди кІэн нэхъ кьыщІикІар кьалэ жь къэрал кІуэщІ продуктым и инагьымкІэ адрей хамыгъэхэ кьэралхэм дат екІуэу я араксым, атІэ абы зэрыхьэхъуэм и псынщІагьырщ. Кьашщтэмэ, 1997 гъэм США-м и ВВП-р хьуауэ щытащ доллар триллиони 7-рэ мелард 819-рэ мелуан 500-рэ. Дэ абы щыгъуэ диІар доллар мелард 449-рэ мелуан 800-рэщ. НэгъуэщІ жьиІэмэ, дэ США-м хуэдэ 17,4-кІэ дыкьыкІэрыхуэрт. Ищхъэрэ Америкэ и Къэрал Университетым дэм дыкьыкІэзэрыкІуэжьыр хуэдэ 7,2-рэщ. Иджы, псоми зэрытщІэщи, УФ-м и Президентым 2010 гъэм ирихьэлІэу ВВП-м хуэдитІкІэ хэдгъэхъуэну хуейуэ къэкІэн кІыгъэщащ. А щыкІэм дытету дыкІуэну щытмэ, ильэс гъэнгъуэм кьэралхэм я зыщыужьахэм дыхьэхьфынущ.

КьыкІэлъыкІуэр. Къэралым и промышленностым зэпэзэрыту зыкІыкІэтІыж, мэкъумэш хозяйствэм и Іуэхур иофІэкІуэж, экономикэм хохьуэ. ДинэкІэ нэхъри зыдыжьыныкІэ ІэмальифІэгри динэщ. А псоми кьадэкІуэжьу, Урысей Федерацэм иджьыпсту щыщыІэ зэпэзэрытныныгъэр хамэ кьэралхэм нэхъ я фІэщ хъуэу хуежьащ. Ди рынок экономикэм гъабжьэ хъарзынэ ящІащ. Энергетикэ и лъэныкъуэкІэ кьэрал куэдым я псэуныгъэр иджы дэ куэдкІэ дэтльатащ. Мис а псори кьалъытэуэ кьыщІэкІынщ Урысей Федерацэр ОЭСР-м хагъэхьэну мурад щащІам.

Нобэ ОЭСР-м дуней псом пщІэнчэ щызыІэ, кьарр ин зыбгъэдэтъ организацэщ, Гъэщ1эгъэнщ мыпхуэдэ щапхьэкэр. ОЭСР-м ыхьэ кьэралхэм щыпсэур нобэкІэ зэрыхьэр щыхуэу дунейм тетым и процент 18, 5-рэщ. Ауэ щыхьэкІэ абыхэм яхуэхэ Щ1ы хьэрейм ВВП-уэ я ящыщхьэм и процент 60-м нэсыр. ИкІи а бжьыгъэхэм хэхъуэ мыхьэмэ, зэщІыпІэгъэ лъэпкъ кьапэплъэркъым.

Сыт-тІэ УФ-р ОЭСР-м хьихьэмэ кьытхуихьынур? Псом папсу кьэрал нэхъ зыщыужьахэм Урысей Федерацэм кьыхуащІ пщІэм хэхъуэнщІ, я дзыхь нэхъ зэпэзэрытныныгъэр хамэ кьэралхэм нэхъ я фІэщ хъуэу хуежьащ. Ди рынок экономикэм гъабжьэ хъарзынэ ящІащ. Энергетикэ и лъэныкъуэкІэ кьэрал куэдым я псэуныгъэр иджы дэ куэдкІэ дэтльатащ. Мис а псори кьалъытэуэ кьыщІэкІынщ Урысей Федерацэр ОЭСР-м хагъэхьэну мурад щащІам.

Нобэ ОЭСР-м дуней псом пщІэнчэ щызыІэ, кьарр ин зыбгъэдэтъ организацэщ, Гъэщ1эгъэнщ мыпхуэдэ щапхьэкэр. ОЭСР-м ыхьэ кьэралхэм щыпсэур нобэкІэ зэрыхьэр щыхуэу дунейм тетым и процент 18, 5-рэщ. Ауэ щыхьэкІэ абыхэм яхуэхэ Щ1ы хьэрейм ВВП-уэ я ящыщхьэм и процент 60-м нэсыр. ИкІи а бжьыгъэхэм хэхъуэ мыхьэмэ, зэщІыпІэгъэ лъэпкъ кьапэплъэркъым.

Сыт-тІэ УФ-р ОЭСР-м хьихьэмэ кьытхуихьынур? Псом папсу кьэрал нэхъ зыщыужьахэм Урысей Федерацэм кьыхуащІ пщІэм хэхъуэнщІ, я дзыхь нэхъ зэпэзэрытныныгъэр хамэ кьэралхэм нэхъ я фІэщ хъуэу хуежьащ. Ди рынок экономикэм гъабжьэ хъарзынэ ящІащ. Энергетикэ и лъэныкъуэкІэ кьэрал куэдым я псэуныгъэр иджы дэ куэдкІэ дэтльатащ. Мис а псори кьалъытэуэ кьыщІэкІынщ Урысей Федерацэр ОЭСР-м хагъэхьэну мурад щащІам.

Іэщ1ащэлІкІэм зэрыхуэгъэфащэмкІэ, нэгъуэщІ къэралхэм Урысей Федерацэм сатку кьыззэрыщІыпІэм итлъэс гъунэгъуэм хуэдитІым нэскІэ хэхъэнущ. Абы щыхьэт то хьуэ мы Іуэхум иджьпсту иІэ хьуа щытыкІэр. ИлъэсипщІ и пэкІэ дэпльатащ. Мис а псори кьалъытэуэ кьыщІэкІынщ Урысей Федерацэр ОЭСР-м хагъэхьэну мурад щащІам.

ИлъэС 20 дэкІри, а бзэхэм ягъэхъужу щІадзащ уэ хьэпльэхэр зэфыкІ сымаджкэхэр.

...Абыхэм я санчастыр Герат щытекІащ къутахуэ куэдыкІейуэ зэбгрыкІыэлъ пакистан лагъым лІэужьыгъуэхэмкІэ куда губгъуэм. Псэуу кІэнар Вилли и закъуэщ. Абы и натІэм кууэу зыкъыхихуКІат къутахуэ пльам, уеблэмэ и щхьэ куІми лъэІэсат. Вилли зыкьиІэжащ хамэ къэралбзэ куэд ищІэу. Афганистаным къриха я «тыгъэр» Мельниковым хуабжьу зыкъызыщъэпащ къуэпкъ нэужь.

Ар зэрыпсалъэ бзэхэм ящыщ языныкъуэхэм Іэщ1ащэлІхэри щыІэуэ зэрыкъым. Нобэ ар иропсалъэ, иротхэ бзи 103-м, уеблэмэ, усэхэр иреусыф. Щ1эныгъэхэтэ институтхэм кІыкІ Іэщ1ащэлІхэм яльагъуэр кьызыхэкІар ауэ жьжьэуи къахуэщІэркъым.

Пэжу, бзэ языныкъуэхэр абы иджащ.

Псалъэ, псалъэуэ мыцыІыхуэр, абыхэм я къэпсэлъыкІэр щІалэм псынщІэ дыдэу зэригъащІэрт. Зэгуэр ар кьулыкъу кьыдэзыщІа аварым кьыдэпсалъэ ящІ